

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

EUROPOS SOCIALINIO FONDO PARAMOS IR JAUNIMO UŽIMTUMO INICIATYVOS VEIKSMINGUMO, EFEKTYVUMO IR POVEIKIO, ĮSKAITANT JAUNIMO GARANTIJŲ INICIATYVOS ĮGYVENDINIMĄ, VERTINIMAS

SANTRAUKA

Paslaugų sutartis finansuojama Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 12 prioritetą „Techninė parama, skirta informuoti apie Veiksmų programą ir jai vertinti“.

Paslaugas teikia PPMI Group, UAB, ir VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas (VPVI) pagal 2015 m. lapkričio 13 d. paslaugų pirkimo sutartį D4-214 su Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

PPMI Group, UAB
Gedimino pr. 50, LT-01110, Vilnius, Lietuva
Tel. +370 5 249 7056
El. paštas: info@ppmi.lt

Dėl detalesnės informacijos apie tyrimą kreiptis į
VPVI tyrimų direktorę Dovilę Jonavičienę el. paštu: dovile@vpvi.lt

Santraukos tekstą patikrino lietuvių kalbos redaktorė Justė Matijošienė.

Vertinimo objektas, tikslai ir metodai

Spręsdama nedarbingo, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio (NEET) jaunimo problemą, 2013 m. Europos vadovų taryba nusprendė pradėti įgyvendinti Jaunimo užimtumo iniciatyvą (JUI). Pagal šią iniciatyvą 20 ES valstybių narių, kurių regionuose 2012 m. 15–24 metų jaunimo nedarbo lygis viršijo 25 proc. arba buvo aukštesnis nei 20 proc. ir per 2012 m. padidėjo daugiau nei 30 proc., buvo paskirta 6,4 mlrd. eurų papildomoms jaunimo užimtumo didinimo priemonėms iki 2018 m. įgyvendinti. Tarp šių 20 šalių pateko ir Lietuva, gavusi virš 69 mln. eurų JUI lėšų. Lietuvoje JUI buvo įtraukta į 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą, jos įgyvendinimui paskyrus 7 prioriteto 7.4.1. uždavinį „Sumažinti nedarbingo, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio 15–29 m. amžiaus jaunimo skaičių“. Už šio uždavinio vykdymą atsako Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM), o pagrindiniai vykdytojai yra Lietuvos darbo birža (LDB) ir Jaunimo reikalų departamentas (JRD). Pastarosios institucijos, įgyvendindamos JUI, vykdo pirminės intervencijos projektą „Atrask save“ (LDB ir JRD kaip partneriai) ir antrinės intervencijos projektą „Naujas startas“ (tik LDB).

Projekto „Atrask save“ metu LDB ir JRD įgyvendina pirminės intervencijos programas dviem skirtingoms NEET jaunuolių grupėms. LDB programos tikslinė grupė yra jauni darbo biržoje registruoti bedarbiai, o JRD – neaktyvūs NEET jaunuoliai. LDB projektą įgyvendina per teritorines darbo biržas (TDB) ir jų skyrius, kuriuose buvo įdarbinti 64 projekto koordinatoriai (toliau LDB JGI koordinatoriai). Jie kartu su viešųjų pirkimų būdu atrinktais paslaugų teikėjais bus atsakingi už aktyvinimo paslaugų teikimą LDB pirminės intervencijos programos dalyviams. JRD projektą įgyvendins per viešo konkurso būdu kiekvienoje savivaldybėje atrinktas partnerių organizacijas, kuriose buvo įdarbintas 61 projekto koordinatorius (toliau JRD JGI koordinatoriai). Šie neaktyviems jaunuoliams teiks labai individualizuotas motyvacijos kėlimo, socialinių įgūdžių ugdymo, tarpininkavimo ir kitas paslaugas. Projekto „Atrask save“ dalyviai, kuriems nepavyks gauti nesubsidijuojamo pasiūlymo dirbti ar mokytis, galės dalyvauti antrinės intervencijos projekte „Naujas startas“. Jo metu NEET jaunuoliai bus įtraukti į LDB vykdomas aktyvios darbo rinkos politikos priemones, tokias kaip profesinis mokymas ar subsidijuojamas įdarbinimas. JUI projektai, kurių metu paslaugos turėtų būti suteiktos ne mažiau kaip 35 tūkst. NEET jaunuolių, turėtų prisidėti ne tik prie JUI, bet ir prie platesnės Jaunimo garantijų iniciatyvos (JGI) tikslų pasiekimo.

Šis vertinimas yra skirtas padėti tobulinti JUI intervencijų įgyvendinimą Lietuvoje bei tinkamai atsiskaityti Europos Komisijai už JUI skirtas lėšas. Kadangi JUI intervencijų įgyvendinimas vykdamas vertinimą (2015 m. lapkričio – gruodžio mėn.) buvo dar tik beįsibėgėjantis, jo metu daugiausia dėmesio buvo skiriama įvertinti, kaip pasirengta JUI vykdymui nacionaliniu ir ypač vietos lygmeniu bei kokios rizikos kyla veiksmingam ir efektyviam JUI intervencijų įgyvendinimui. Vertinimo metu buvo atliktos šios veiklos: 1) 3 skirtingose Lietuvos savivaldybėse – Kauno miesto ir Ukmergės bei Ignalinos rajonų – surengti 6 tiriamieji vizitai, kurių metu buvo atlikti interviu su 11 šiose savivaldybėse dirbančių koordinatorių, prisidedančių prie JUI ir JGI įgyvendinimo; 2) atliktos dvi LDB ir JRD JGI koordinatorių internetinės apklausos, kuriose dalyvavo per 90 proc. visų koordinatorių; 3) surengta fokusuota diskusija bei atlikti keli interviu su nacionalinio lygmens institucijų – SADM, LDB ir JRD – atstovais; 4) atlikta pirminių ir antrinių šaltinių (statistinių duomenų, ankstesnių tyrimų, teisės aktų ir kitų dokumentų) analizė. Remiantis gautais rezultatais suformuluotos toliau pateikiamos išvados ir rekomendacijos JUI įgyvendinimui tobulinti.

JUI intervencijų logikos tinkamumas

Pagrindinis JUI įgyvendinimo Lietuvoje tikslas yra sumažinti NEET jaunimo skaičių 15–29 metų amžiaus grupėje. 2014 m., Eurostato duomenimis, 12,9 proc. jaunimo iki 30 metų niekur nedirbo ir nesimokė. Tai sudarė virš 75 tūkst. jaunuolių, iš kurių beveik 40 tūkst. buvo iki 25 metų. NEET jaunuolių dalis tarp Lietuvos jaunimo didžiausia buvo ekonominės krizės įkarštyje (2010 m. ji siekė 17 proc.) ir nuo tada nuosekliai mažėjo, tačiau 2014 m. vis dar buvo didesnė nei 2008 m. Taigi pastarojo dešimtmečio Lietuvos patirtis rodo, kad NEET jaunimo grupės dydis labai priklauso nuo bendros ekonominės situacijos šalyje – gerėjant situacijai, mažėja ir nedirbančio bei nesimokančio jaunimo, ir atvirkščiai.

Norint politinėmis intervencijomis paspartinti NEET jaunuolių skaičiaus mažėjimą, svarbu pasirinkti, kuria kryptimi nukreipti ribotus išteklius: ar padėti labiausiai nuo darbo rinkos ir švietimo sistemos nutolusiems jaunuoliams, kurių galimybės patiems įsidarbinti arba pradėti mokytis yra mažiausios, pvz., turintiems negalią ar šeiminių išpareigojimų, sergantiems priklausomybės ligomis, pasirinkusiems asocialų gyvenimo būdą, visiškai praradusiems motyvaciją ir pan., ar bandyti užkirsti kelią ilgalaikiai bedarbystei ir motyvacijos praradimui, teikiant pagalbą kuo anksčiau ir pirmiausia tiems, kurie tokiai pagalbai yra santykinai imliausi, pvz., motyvuotiems dirbti, bet turintiems nepaklausią profesiją.

JUI intervencijų Lietuvoje logika yra abiejų įvardytų požiūrių mišinys. Viena vertus, stengiamasi įtraukti sudėtingesnius atvejus, numačius, kad didžioji dalis JUI projektų dalyvių bus neaktyvūs arba aktyvūs, bet darbo rinkai nepasirengę NEET jaunuoliai. Kita vertus, minėtos sudėtingiausios NEET jaunuolių grupės nėra išskiriamos JUI dokumentuose, be to, JUI projektuose nėra būtent tokioms grupėms reikalingų paslaugų, o numatytų paslaugų trukmė (3–4 mėnesiai) greičiausiai bus per trumpa suteikti veiksmingą pagalbą sudėtingiausiose situacijose atsidūrusiems jaunuoliams. Remiantis interviu ir apklausų rezultatais, JGI koordinatoriai taip pat nelaiko tokių NEET jaunuolių savo tiksline grupe, o mano, kad jiems turėtų būti skirtos kitos programos. Taigi tikėtina, kad JUI projektai daugiausia įtrauks santykinai lengvesnius ar vidutinio sunkumo atvejus, tokius kaip ilgalaikiai bedarbiai ar motyvaciją praradę, bet su specifinėmis kliūtimis nesusiduriantys jaunuoliai.

Pasirinkta intervencijų logika laikytina tinkama, jei pakaks santykinai lengvesnių atvejų surinkti norimą dalyvių skaičių ir jei bus užtikrinta, kad tarp JUI projektų dalyvių būtų kuo mažiau tokių jaunuolių, kurie potencialiai gali grįžti į darbo rinką ar švietimą ir be valstybės pagalbos. Vis dėlto ilgainiui pasirinktos logikos tinkamumas, siekiant JUI tikslo sumažinti bendrą NEET jaunuolių skaičių Lietuvoje, gali sumažėti dėl socialinių-ekonominių tendencijų. Gerėjant ekonominei situacijai, jaunimas vis lengviau gali susirasti darbą Lietuvoje ar užsienyje, todėl NEET jaunuolių grupėje lieka santykinai vis daugiau sudėtingiausių atvejų, t. y. asmenų, kuriems reikia itin intensyvios ar išskirtinės pagalbos. Taigi norint įtraukti numatytą skaičių NEET jaunuolių į JUI projektus, gali tekti dirbti su vis sudėtingesniais atvejais. Rengiantis tam, reikėtų didinti JUI intervencijų ir kitų programų, skirtų būtent labiausiai nuo darbo rinkos ir švietimo nutolusių asmenų integracijai didinti, susietumą – nukreipti NEET jaunuolius į jiems tinkamas programas, kad jie pirmiausia gautų specializuotą pagalbą, o į JUI projektus bandyti pritraukti šių programų „absolventus“.

Padidinti JUI intervencijų ir kitų programų, skirtų labiausiai nuo darbo rinkos ir švietimo nutolusių asmenų integracijai didinti, susietumą:

- rinkti ir LDB bei JRD JGI koordinatoriams teikti periodiškai atnaujinamą informaciją apie nacionaliniu ir ypač vietos lygiu prieinamas pagalbos itin pažeidžiamoms jaunimo grupėms, pvz., jaunoms šeimoms, auginančioms mažamečius vaikus, taip pat jaunuoliams, turintiems negalių, sergantiems priklausomybės ligomis ar grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, programas (tokia informacija turėtų padėti JGI koordinatoriams nukreipti itin pažeidžiamus NEET jaunuolius į tas organizacijas, kurios turi priemonių jiems padėti);
- įpareigoti JGI koordinatorius kreiptis į tokias programas vykdančias vietos organizacijas, informuojant jas apie JUI teikiamas galimybes jų programas baigusiems jaunuoliams, pvz., pabaigus reabilitacijos programą dalyvauti projekte „Atrask save“.

Tikslinės grupės ir darbas su jomis

Į JUI pirminės intervencijos projektą „Atrask save“ per trejus jo vykdymo metus yra numatyta įtraukti 35 tūkst. jaunų asmenų. JRD įgyvendinamoje pirminės intervencijos programoje turėtų sudalyvauti 12 tūkst. neaktyvių jaunuolių, o į LDB vykdomą programą turėtų būti įtraukti 5 tūkst. darbo rinkai pasirengusių ir 18 tūkst. nepasirengusių jaunuolių. Tai reiškia, kad, remiantis 2014 m. Eurostato duomenimis, maždaug kas antras-trečias NEET jaunuolis turėtų pakliūti į JUI pirminę intervenciją. Tai ambicingas tikslas, turint omenyje, kad NEET jaunuolių, ypač neaktyvų, prikalbinti dalyvauti projekte paprastai yra didelis iššūkis. Be to, JGI koordinatorių nuomone, realus neaktyvių NEET jaunuolių skaičius Lietuvoje yra mažesnis nei skelbia oficiali statistika, nes dalis jų dirba nelegaliai arba yra išvykę į užsienį. Tai patvirtina JRD paskelbti duomenys, pagal kuriuos 2016 m. sausio mėn. 1 d. Lietuvoje buvo 19,8 tūkst. neaktyvių NEET jaunuolių, t. y. beveik 30 tūkst. mažiau nei priskaičiuota rengiant projekto „Atrask save“ paraišką. Todėl greičiausiai pagrįstai net 43 proc. JRD JGI koordinatorių mano, kad nepavyks pritraukti numatyto skaičiaus neaktyvių jaunuolių į projekto „Atrask save“ pirminės intervencijos programas.

Pritraukti reikiamą skaičių NEET jaunuolių į projektą vienoje savivaldybėse bus sunkiau nei kitose dėl taikytos tikslinės grupės nustatymo kiekvienoje savivaldybėje metodologijos. Nesant patikimų statistinių duomenų apie NEET jaunuolių dalį tarp atitinkamo amžiaus jaunimo savivaldybių lygiu, buvo daroma (nepagrįsta) prielaida, kad ši proporcija visoje Lietuvoje vienoda. Tuomet neaktyvių NEET jaunuolių, kurie turėtų būti įtraukti į JRD pirminės intervencijos programą, skaičius buvo apskaičiuotas padauginus atitinkamos amžiaus grupės jaunimo konkrečioje savivaldybėje skaičių iš nustatytos proporcijos ir atėmus tos savivaldybės TDB skyriuje užsiregistravusius NEET jaunuolius. Tikėtina, kad vienoje savivaldybėse buvo nustatytas per mažas, kitose – per didelis neaktyvių NEET jaunuolių skaičius, todėl ne visur gali pavykti rasti reikiamą skaičių potencialių projekto dalyvių.

Pagal apskaičiuotą neaktyvių NEET jaunuolių skaičių buvo nustatytas ir JRD JGI koordinatorių skaičius konkrečioje savivaldybėje bei jų darbo krūvis. Pastarasis svyruoja nuo 80 iki 340 neaktyvių NEET jaunuolių vienam koordinatoriui per trejus metus. Atsižvelgiant į tai, kad koordinatorius su kiekvienu neaktyviu jaunuoliu turėtų individualiai dirbti iki 4 mėnesių ir, kaip

nurodyta projekto paraiškoje, bent 8 valandas per mėnesį, iš viso kai kurie koordinatoriai turėtų skirti virš 10 tūkst. valandų darbui su projekto dalyviais, nors tai gerokai viršija bendrą darbo valandų skaičių per trejus projekto metus. JRD koordinatoriai, numatydami gana didelį projekto dalyvių „nubyrėjimą“, kad galėtų pasiekti jiems nustatytus rodiklius, planuoja iš pradžių įtraukti netgi daugiau neaktyvių NEET jaunuolių nei privaloma pagal jų darbo sutartis. Dėl per didelio darbo krūvio gali pasireikšti įvairūs neigiami efektai: nebus įtraukta tiek jaunuolių, kiek numatyta, arba, siekiant nustatytų rodiklių, bus įtraukiami geresnėje padėtyje esantys jaunuoliai („grietinės efektas“), arba bus suteikta mažiau arba mažesnės kokybės paslaugų.

LDB JGI koordinatorių darbo krūvis yra vienodas visoje Lietuvoje: kiekvienas jų vienu metu turės užtikrinti 30 registruotų NEET jaunuolių (2 grupių po 15 asmenų) priežiūrą, o per visą projektą prižiūrėti 10 tokių srautų (iš viso 300 asmenų). Patys koordinatoriai tokį krūvį laiko iš esmės tinkamu, tačiau vieniems jų gali būti gerokai sunkiau surinkti numatytas grupes nei kitiems, priklausomai nuo registruotų jaunų bedarbių skaičiaus savivaldybėje, nes, pvz., Šilutės r. bendras registruotų jaunų bedarbių skaičius 2014 m. siekė tik 125 asmenis. Ši problema gali dar labiau paaštrėti dėl vėluojančios paslaugų teikimo pradžios: per projekto įgyvendinimui likusį trumpesnį laiką reikės surasti tiek pat dalyvių.

REKOMENDACIJA

NR. 2

Projekto įgyvendinimo metu, atsižvelgiant į veiklų vykdymo patirtį, peržiūrėti ir perskirstyti nustatytus dalyvių skaičiaus rodiklius:

- pasiskirstymo tarp LDB ir JRD;
- pasiskirstymo savivaldybių lygiu tiek LDB, tiek JRD pirminės intervencijos programų rėmuose;
- pasiskirstymo projekto įgyvendinimo laikotarpiu LDB pirminės intervencijos programoje: arba didinti koordinatorių priežiūrimas grupes iki 20–30 asmenų, arba vienu metu teikti paslaugas didesniai skaičiui grupių.

LDB pirminės intervencijos programai įgyvendinti palyginti palankias sąlygas sudaro tai, jog šios programos tikslinė grupė – bedarbiai NEET jaunuoliai – yra lengvai identifikuojami. Kita vertus, JRD pirminės intervencijos dalyvių – neaktyvių NEET jaunuolių – rasti gerokai sudėtingiau, nes nėra jokios vieningos administracinės sistemos, kurioje būtų fiksuojamas toks jų statusas. JRD JGI koordinatoriai daugiausia vilčių deda į seniūnų, socialinių darbuotojų ir kitų vietos institucijų pagalbą identifikuojant potencialius projekto dalyvius. Interviu ir apklausos parodė, kad dalyje savivaldybių jau yra susikūrę tokios pagalbos tinklai, tačiau bendradarbiavimas ne visur vyksta sklandžiai – tiek dėl duomenų apsaugos aspektų, dėl kurių įvairios institucijos negali teikti informacijos apie neaktyvius NEET JRD JGI koordinatoriams, tiek dėl pačių institucijų nenoro bendradarbiauti, kuris neretai kyla iš informacijos trūkumo ir nežinojimo, kodėl ir kaip turėtų padėti JRD koordinatoriams. Galiausiai, JRD JGI koordinatoriai ne su visomis institucijomis kol kas yra užmezgę vienodai tamprų ryšį, pvz., gana maža dalis bendradarbiauja su policija ar vaikų globos namais. Pastarųjų vyresnieji globotiniai, jei nesimoko ir nedirba, gali būti potencialūs JUI projekto dalyviai. Dalyviais taip pat galėtų tapti iš bedarbių sąrašų darbo biržose pusei metų išbraukti NEET jaunuoliai.

REKOMENDACIJA

NR. 3

Padidinti neaktyvių NEET jaunuolių paieškos lauką ir būdų įvairovę:

- visoms aktualioms institucijoms išplatinti oficialią informaciją apie vykdomą projektą ir JRD JGI koordinatorių veiklą jų savivaldybėje;
- skatinti JRD JGI koordinatorius išplėsti vietos institucijų, su kuriomis bendradarbiaujama, ratą, įtraukiant vaikų globos namus, policiją, medicinos įstaigas ir pan.;
- sudaryti sąlygas LDB JGI koordinatoriams ir TDB konsultantams perduoti iš bedarbių sąrašų išbrauktų jaunuolių kontaktus JRD JGI koordinatoriams (reikia aiškiai apibrėžti, kaip turi būti gautas asmens sutikimas perduoti asmens informaciją) arba bent jau įpareigoti LDB JGI koordinatorius ir TDB konsultantus informuoti išbraukiamą NEET jaunuolį apie galimybę dalyvauti JRD vykdomoje pirminės intervencijos programoje;
- sudaryti ir išviešinti galimybę pačiam neaktyviam NEET jaunuoliui kreiptis į JRD JGI koordinatorių ar užsiregistruoti kaip potencialiam projekto dalyviui internetu.

Palyginti su projekto dalyvių suradimu, galutinių projekto dalyvių atranka LDB JGI koordinatoriams, tikėtina, bus kur kas sudėtingesnis procesas dėl didesnėje dalyje savivaldybių gerokai didesnio NEET jaunuolių nei galimo projekto dalyvių skaičiaus. Interviu metu LDB JGI koordinatoriai minėjo, kad jiems nebuvo nurodyta, kokiais detaliais kriterijais jie turėtų remtis atrinkdami projekto dalyvius iš išplėstinio sąrašo. Apklaustos rezultatai parodė, kad vieni koordinatoriai planuoja labiau orientuotis į pačioje sudėtingiausioje padėtyje esančius, labiausiai nemotyvuotus jaunuolius, o kiti, priešingai, į tuos, kurie turi noro ir motyvacijos dalyvauti projekte. Apskritai dauguma LDB JGI koordinatorių planuoja pagrindinį dėmesį skirti jaunuoliams, kuriems trūksta socialinių gebėjimų ir kurie yra ilgalaikiai bedarbiai ar neturi jokios darbo patirties. Koordinatoriai taip pat planuoja atrinkdami projekto dalyvius remtis TDB konsultantų rekomendacijomis ir individualiais pokalbiais su pačiais NEET jaunuoliais. Esamomis aplinkybėmis, kai nėra nustatyta prioritetinių atrankos kriterijų, kyla rizika, kad skirtingose savivaldybėse į JUI projektus bus atrinktos skirtingos NEET jaunuolių grupės.

REKOMENDACIJA

NR. 4

Nustatyti prioritetinius NEET bedarbių atrankos į JUI pirminės intervencijos projektą kriterijus ir jais vadovautis pavesti tiek TDB konsultantams, tiek LDB JGI koordinatoriams.

Rekomenduotina nustatyti skirtingus atrankos kriterijus skirtingoms projekto dalyvių grupėms: pasirengusiems ir nepasirengusiems bedarbiams, kad būtų atrinktos tokios grupės, kurios galėtų gauti santykinai didžiausią naudą iš siūlomų paslaugų. Atrankos kriterijai taip pat turėtų skatinti į projektą įtraukti santykinai sudėtingesnius atvejus. Rekomenduotina taikyti toliau nurodytų kriterijų kombinacijas:

- pasirengusių grupė: registruoti darbo biržoje ilgiau kaip 3 mėnesius, turintys daugiau nei vieną papildomo rėmimo požymį, gyvenantys kaime;
- nepasirengusių grupė: nedirbę 2 ir daugiau metų iki registracijos darbo biržoje, ilgalaikiai bedarbiai, turintys daugiau nei vieną papildomo rėmimo požymį, gyvenantys kaime.

Bene didžiausias iššūkis renkant JUI projektų dalyvius bus įtikinti jaunus žmones juose dalyvauti. Net 72 proc. LDB JGI koordinatorių ir 42 proc. JRD JGI koordinatorių jaunuolių motyvavimą dalyvauti projekte išskyrė kaip patį sudėtingiausią procesą. Koordinatoriai dažniausiai planuoja

motyvuoti jaunuolius individualiai pristatydami projekto paslaugas ir jų naudą, reklamuodami kitas patrauklias projekto sąlygas, tokias kaip maitinimą projekto metu ir transporto išlaidų kompensavimą, taip pat privalomojo sveikatos draudimo (PSD) neaktyviems NEET jaunuoliams užtikrinimą. Patirties iš anksčiau LDB įgyvendinto ESF projekto „Pasitikėk savimi“ turintys koordinatoriai taip pat ketina motyvuoti jaunuolius pasakodami šio projekto dalyvių sėkmės istorijas, tačiau net penktadalis koordinatorių ne tik nėra dalyvavę tame projekte, bet apskritai iki įsidarbinimo projekte „Atrask save“ neturėjo darbo su jaunimu patirties.

REKOMENDACIJA

NR. 5

Stiprinti LDB ir JRD JGI koordinatorių gebėjimus motyvuoti NEET jaunuolius:

- sudaryti sąlygas ir paskatas labiau patyrusiems JGI koordinatoriams dalintis savo patirtimi ir gerosios / blogosios praktikos pavyzdžiais su mažiau patyrusiais, sukurti papildomų metodinių priemonių;
- pasitelkti ESF projekto „Pasitikėk savimi“ patirtį įgyvendinant JUI projektus, pvz., kviešti šio projekto dalyvius papasakoti savo sėkmės istorijas ar kitaip jas viešinti.

Paslaugos

JUI intervencijomis siekiama Lietuvoje sukurti nuoseklesnę individualizuotos pagalbos NEET jaunimui sistemą. Nuoseklumą ir pagalbos visapusiškumą turėtų užtikrinti tai, kad reikiamos paslaugos bus teikiamos įgyvendinant du glaudžiai susietus projektus: pirminės intervencijos projektą „Atrask save“ ir antrinės intervencijos projektą „Naujas startas“, kuriame galės dalyvauti tik tie jaunuoliai, kurie prieš tai bus dalyvavę projekte „Atrask save“. Taip siekiama užtikrinti, kad NEET jaunuoliui bus prieinamos itin įvairios paslaugos: nuo socialinių įgūdžių ugdymo iki vienos ar net kelių aktyvios darbo rinkos politikos priemonių, tokių kaip subsidijuojamas įdarbinimas ir profesinis mokymas. Be to, įgyvendinant JUI intervencijas Lietuvoje yra stiprinamas individualizuotų paslaugų jaunimui teikimas. LDB pirminės intervencijos programoje, remiantis individualaus darbinio gebėjimų, profesinių interesų ir asmenybės bruožų identifikavimo testo rezultatais, jaunuoliai bus suskirstyti į skirtingus pogrupius: (1) orientuoti į samdomą darbą; (2) orientuoti į švietimo sistemą ir (3) orientuoti į savarankišką veiklą – jiems paslaugas teikiant nedidelėse grupėse. JRD pirminės intervencijos programoje kiekvienam individualiai teikiamos paslaugos taip pat bus pritaikytos pagal neaktyvių jaunuolių amžių ir motyvaciją dalyvauti darbo rinkoje ar sugrįžti į švietimo sistemą. Siekiant geriau atitikti jaunuolių poreikius, JUI projektuose taip pat bus pasiūlyta visai naujų paslaugų, tokių kaip mentorystė, šešėliavimas, asmeninės psichologo konsultacijos ir pan. Galiausiai, naujovė yra tai, kad labai daug dėmesio bus skirta užmegzti jaunuolių ryšius su potencialiomis darbovietėmis ar aktualiomis švietimo įstaigomis.

Numatytų paslaugų pobūdis JGI koordinatoriams atrodo iš esmės tinkamas, tačiau jie išvelgia ir riziką, kad tam tikrų paslaugų patrauklumas NEET jaunuoliams gali būti mažesnis nei tikimasi. Savarankiško darbo paklausa tarp NEET jaunuolių gali būti maža dėl to, kad šie jaunuoliai dažniausiai neturi pradinio kapitalo savarankiškai veiklai pradėti. Grįžimas į švietimo sistemą gali būti nepatraukli galimybė, jei jaunuoliams bus siūloma grįžti į tas pačias švietimo įstaigas, iš kurių jie iškrito, ir nebus pasiūlyta alternatyvių švietimo įstaigų. Be to, dažnai iš švietimo sistemos anksti pasitraukę jaunuoliai nori dirbti, o ne mokytis. Tai, kad jaunuoliams itin svarbu darbas ir piniginis atlygis už jį, greičiausiai mažins ir savanoriškos veiklos patrauklumą. Taigi, tikėtina, kad į samdomo

darbo susiradimą orientuotos paslaugos bus pačios paklausiausios. Tiesa, užtikrinti, kad tokias paslaugas gavę jaunuoliai įsidarbins, gali būti sudėtinga dėl palyginti mažo skaičiaus tinkamų laisvų darbo vietų rajonų savivaldybėse, todėl reikėtų dėti pastangų, kad bent dalis apsispręstų dalyvauti ir kituose pograpiuose.

REKOMENDACIJA

NR. 6

Projekto įgyvendinimo metu, atsižvelgiant į pirmųjų mėnesių veiklų vykdymo patirtį, peržiūrėti ir perskirstyti nustatytus dalyvių skaičiaus rodiklius tarp trijų pograpių LDB pirminės intervencijos programoje: 1) orientavimas į samdomą darbą; 2) orientavimas į švietimo sistemą ir 3) orientavimas į savarankišką veiklą.

Didžiąją dalį paslaugų LDB pirminės intervencijos programoje teiks paslaugų teikėjai, kurių paslaugos perkamos viešųjų pirkimų būdu. Vertinimo metu viešieji pirkimai tebevyko, todėl nebuvo galimybės įvertinti jų rezultatų, tačiau itin didelę riziką dėl būsimų paslaugų kokybės kelia tai, kad nustatyti kvalifikaciniai reikalavimai paslaugų teikėjams nėra aukšti, o pateikti pasiūlymai vertinami pagal mažiausios kainos kriterijų. Kita rizika sklandžiam paslaugų teikimui yra tai, kad LDB JGI koordinatoriams trūksta informacijos apie būsimą bendradarbiavimą ir darbo koordinavimą su paslaugų teikėju. Interviu ir apklausos metu koordinatoriai pateikdavo skirtingas funkcijų padalinimo tarp LDB JGI koordinatoriaus ir paslaugų teikėjo interpretacijas, pvz., kas – koordinatoriai ar paslaugų teikėjai – bus atsakingi už darbdavių, kurie sutiktų priimti jaunuolius trumpalaikiai praktikai, suradimą arba susisiekimą su švietimo įstaigomis dėl trumpalaikių vizitų.

REKOMENDACIJA

NR. 7

Aiškiau apibrėžti paslaugų teikėjų funkcijas ir didinti jų teikiamų paslaugų kokybės kontrolę:

- aiškiau apibrėžti LDB JGI koordinatorių ir paslaugų teikėjų atsakomybės sritis, apie tai informuojant abi puses;
- LDB JGI koordinatoriams priskirti paslaugų teikėjų teikiamų paslaugų kokybės kontrolės funkciją ir numatyti tam reikalingas procedūras;
- tebevykstančiuose viešuosiuose paslaugų pirkimuose itin griežtai tikrinti ir vertinti paslaugų teikėjų kvalifikaciją, o ateityje perkant paslaugas didinti paslaugų teikėjams keliamus kvalifikacinius reikalavimus ir pateiktus pasiūlymus vertinti pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų.

LDB ir JRD koordinuojamos pirminės intervencijos programos yra tarpusavyje gana glaudžiai susijusios. Pavyzdžiui, LDB pirminės intervencijos programos dalyviams yra numatyta galimybė imtis savanoriškos veiklos JRD programos rėmuose, o neaktyvūs NEET jaunuoliai, su kuriais dirbs JRD JGI koordinatoriai, taip pat galės bet kada užsiregistruoti viename iš TDB skyrių. Kadangi LDB ir JRD pirminės intervencijos programos yra tarpusavyje iš dalies integruotos, yra svarbu, kad visi koordinatoriai gerai išmanytų ne tik savo koordinuojamą programą, tačiau taip pat gerai žinotų apie projekto partnerių teikiamas paslaugas bei galimybes projekto dalyviams judėti tarp skirtingų programų. Koordinatorių apklausų rezultatai rodo, jog koordinatoriams taip pat trūksta informacijos tiek apie savo, tiek ypač apie projekto partnerių NEET jaunuoliams teikiamas paslaugas.

JGI koordinatoriams suteikti daugiau informacijos apie santykį tarp JRD pirminės intervencijos ir LDB pirminės intervencijos programos bei antrinės intervencijos projekto, ypač apie dalyvių galimybes pereiti iš vienos programos / projekto į kitą bei tokio perėjimo sąlygas.

Partnerystės

Svarbi JUI intervencijų sėkmės prielaida yra sėkmingos dviejų tipų partnerystės. Pirmoji partnerystė – tai bendradarbiavimas tarp LDB ir JRD, kuriems kartu įgyvendinti vieną bendrą projektą yra nauja patirtis, bei jų vietos lygmens JGI koordinatorių. Apklausų duomenimis, JGI koordinatorių tarpusavio bendradarbiavimas vertinimo metu daugiausia apsiribojo susipažinimu, gerokai rečiau planuojant bendradarbiavimą. Interviu metu visi koordinatoriai teigė, jog yra susipažinę su kitu koordinatoriumi savo savivaldybėje bei deklaravę abipusį įsipareigojimą bendradarbiauti, tačiau ne visiems atrodė, kad bendradarbiavimas vyksta pakankamai sklandžiai. Buvo išsakyta nuogąstavimų, kad kai kurie koordinatoriai yra linkę pabrėžti LDB ir JRD programų tikslinių grupių skirtumus ir atsiriboti vieni nuo kitų. Norint suartinti LDB ir JRD JGI koordinatorius, yra numatyta į kas mėnesį kiekvienoje TDB rengiamus LDB JGI koordinatorių susitikimus kviesti ir JRD JGI koordinatorius. Šiam tikslui galėtų pasitarnauti ir JGI įgyvendinimo komisijų, veikiančių teritorinių darbo biržų skyriuose, susitikimai, tačiau vertinimo metu daugiau kaip pusė JRD JGI koordinatorių net nežinojo apie tokias komisijas.

Antras ne mažiau nei LDB ir JRD tarpusavio bendradarbiavimas svarbus partnerystės tipas yra kitų suinteresuotų socialinių partnerių aktyvus įtraukimas į JUI įgyvendinimą. Pavyzdžiui, JRD JGI koordinatorių apklausos respondentai, atsakydami į atvirą klausimą apie tai, kaip planuoja surasti potencialius projekto „Atrask save“ dalyvius, pabrėžė vietos institucijų ir veikėjų, ypač socialinių darbuotojų, svarbų vaidmenį, tačiau visi interviu dalyviai taip pat pripažino, kad keitimasis informacija vyksta vien geros valios dėka – institucijos neturi jokie įpareigojimo ją teikti JRD JGI koordinatoriui. Labiausiai buvo pabrėžiamas oficialaus rašto, skatinančio bendradarbiauti, trūkumas. Taip pat tokia paskata galėtų tapti nacionalinių institucijų ir organizacijų, pasirašiusių Bendradarbiavimo memorandumą dėl JGI įgyvendinimo, informacijos apie JUI projektų vykdymą vietos lygiu išplatintas savo atstovaujimų organizacijų nariams.

REKOMENDACIJA
NR. 9

Stiprinti JGI koordinatorių ir socialinių partnerių tinklą bei bendradarbiavimo intensyvumą vietos lygmeniu:

- į JGI įgyvendinimo komisijas įtraukti ir JRD JGI koordinatorius;
- organizuoti reguliarius JRD JGI koordinatorių apskrities lygmens susitikimus, į juos kviečiant ir svarbius socialinius partnerius, pvz., seniūnus, socialinius darbuotojus, savivaldybių Jaunimo reikalų koordinatorius, kad visi aktualūs veikėjai žinotų apie JUI projektus, taip pat kad būtų keičiamasi darbo su NEET jaunimu patirtimi, užmegzami naudingi ryšiai ir t. t.;
- JGI koordinatoriams išplatinti oficialų raštą, apibrėžiantį jų funkcijas įgyvendinant JUI intervencijas, kurį jie galėtų naudoti siekdami užmegzti ryšius su aktualiais socialiniais partneriais;
- pasitelkti nacionalinį Bendradarbiavimo memorandumą dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimo pasirašiusias institucijas ir organizacijas, kad šios informuotų savo atstovaujamos srities vietos veikėjus apie vykdomus JUI projektus ir jų įgyvendinimą koordinuojančius JGI koordinatorius bei padėtų šiems identifikuoti bendradarbiauti linkusias organizacijas kiekvienoje savivaldybėje, pvz., Švietimo ir mokslo ministerija galėtų paskatinti mokyklas bendradarbiauti, o darbdavių asociacijos galėtų padėti identifikuoti vietos darbdavius, kurie būtų linkę priimti JUI projektų dalyvius į praktikas ar pan.

Pasiūlymų kokybės vertinimas

JUI intervencijų pirminis rezultatas turėtų būti jose dalyvavusiems NEET jaunuoliams pateikti kokybiški pasiūlymai dirbti, mokytis ar atlikti stažuotę (praktiką). Fokusuotos diskusijos su nacionalinių institucijų atstovais metu buvo išskirtos trys pagrindinės sąlygos, kurių reikėtų laikytis vertinant pasiūlymų dirbti kokybę: 1) kiekvieno NEET jaunuolio situacija turi būti vertinama individualiai, 2) turi būti atsižvelgiama tiek į išorės vertintojo, pvz., JGI koordinatoriaus, tiek į paties NEET jaunuolio nuomonę, 3) svarbu vertinti pasiūlymą tiek jo pateikimo metu (*ex-ante*), tiek ir jaunuoliui pradėjus dirbti ar mokytis (*ex-post*). Norint užtikrinti visų šių sąlygų laikymąsi, pageidaujamas darbo charakteristikas reikėtų užfiksuoti NEET jaunuolio individualiame veiklos plane, o vėliau darbo pasiūlymo kokybę įvertinti pagal tai, kaip jis atitinka IVP numatytus NEET jaunuolio pageidavimus. Taip pat verta išskirti minimalios (privalomos) ir aukštesnės nei minimali (pageidautinos) pasiūlymo dirbti kokybės vertinimo kriterijus.

Nustatyti JUI intervencijų dalyvio pageidavimus dėl darbo vietos kokybės individualiame veiklos plane, o pateikto pasiūlymo kokybę vėliau vertinti pagal tai, kiek darbo pasiūlymas atitinka nurodytus pageidavimus pagal šiuos kriterijus:

- pagrindinis kriterijus pasiūlymo kokybei vertinti: tinkamo darbo kriterijus (darbas atitinka asmens profesinį pasirengimą, turimą darbo patirtį, sveikatos būklę, o nuvykimo į darbovietę ir grįžimo iš jos trukmė yra ne per ilga, atsižvelgiant į šeimines aplinkybes);
- papildomi kriterijai pasiūlymo kokybei vertinti: 1) sutarties trukmė (nustatytos trukmės arba neterminuota darbo sutartis); 2) sutarties pobūdis (savanoriškas ar nesavanoriškas darbas ne visą / visą darbo dieną); ir 3) pasirinkimo dirbti ne visu etatu savanoriškumas;
- papildomi kriterijai aukštesnei nei minimali pasiūlymo kokybei vertinti: pasiūlymo (darbo) tvarumas ir darbovietės kokybė (1) karjeros galimybės ir darbo garantijos; 2) darbuotojų sveikatos ir gerovės užtikrinimas; 3) investicijos į darbuotojų kompetencijų gerinimą; 4) galimybės suderinti darbą ir asmeninį gyvenimą).